

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0824U000435

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 17-01-2024

Статус: Захищена

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Шафрановський Віталій Юрійович

2. Vitaliy Y. Shafranovskiy

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-3938-0453

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 011

Назва наукової спеціальності: Освітні, педагогічні науки

Галузь / галузі знань: освіта

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Освітні, педагогічні науки

Дата захисту: 20-02-2024

Спеціальність за освітою: Середня освіта

Місце роботи здобувача:

Код за ЄДРПОУ:

Місцезнаходження:

Форма власності:

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради):

ШАФРАНОВСЬКИЙ Віталій Юрійович ID 4181

Повне найменування юридичної особи: Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Код за ЄДРПОУ: 31035253

Місцезнаходження: вул. Остроградського, буд. 2, Полтава, Полтавський р-н., 36003, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Код за ЄДРПОУ: 31035253

Місцезнаходження: вул. Остроградського, буд. 2, Полтава, Полтавський р-н., 36003, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 14, 14.09.25, 14.09.

Тема дисертації:

1. Організація процесу навчання в церковно-парафіяльних школах України XIX – початку XX ст.
2. Organization of the learning process in church-parochial schools of Ukraine in the 19th century – beginning 20th century

Реферат:

1. Дисертаційна робота присвячена комплексному аналізу історії церковно-парафіяльних шкіл в системі освіти XIX–початку XX століть, що в свою чергу дозволяє зробити висновок, що церковно-парафіяльні школи відігравали важливу роль у процесі виховання та навчання підростаючого покоління. Царський уряд обрав православне духовенство як охоронця інтересів освіти імперії. Духовенству було доручено управління початковими школами, які офіційно називалися церковно-парафіяльними, а в 1836 році православне духовенство отримало право відкривати школи для навчання селянських дітей Закону Божому, читанню, письму і рахунку, а за Миколи I були офіційно визнані школи при монастирях і церквах. Святійший Синод заохочував духовенство відкривати парафіяльні школи у своєму царському указі від 29 жовтня 1836 року.

Починаючи з 1884 року, російський імперський уряд розробив і видав низку указів і постанов щодо освітньої діяльності духовенства: «Положення про церковно-парафіяльні школи» 1884 року, «Навчальний план церковно-парафіяльних шкіл» 1886 року, «Положення про школи грамоти» 1891 року, «Положення про церковно-парафіяльні школи Православної Церкви» та «Положення про церковно-парафіяльні школи Православної Церкви та правила управління школами грамоти» у 1896 році та «Положення про церковні школи» у 1902 році. Публікація цих документів ознаменувала новий етап у розвитку церковних шкіл, коли парафіяльні школи отримали державну підтримку і стали невід'ємною частиною початкових шкіл. Протягом короткого періоду часу послідовно втілювалися в життя плани заснування церковно-парафіяльних шкіл, створювалися церковно-парафіяльні ради та надавалася підтримка школам на місцевому рівні. У роботі вперше визначено основні передумови розвитку церковно-парафіяльних шкіл як культурно-просвітницького осередку православ'я: боротьба з тотальною неграмотністю населення; створення єдиної системи початкових закладів освіти; виховання підростаючого покоління на християнських засадах задля подолання проявів девіантної поведінки; політика «освіченого абсолютизму» та ін. Обґрунтовано організацію процесу навчання і виховання дітей у церковно-парафіяльних школах XIX – початку XX ст.: превалювання релігійного компонента над світським у теорії навчання та виховання; надання катехітичним предметам переваги першочерговості; зосередженість на дисциплінарності, природовідповідності, трудовому вихованні; перевага виховних цілей над навчальними; рівномірність розподілу навчальних предметів за днями тижня задля забезпечення однакової зайнятості школярів; навчальний матеріал подавався учням з урахуванням особливостей наявного життєвого досвіду; індивідуалізація впливів на учнів та ін. Розкрито принципи (наступності й міцності знань, пов'язаності з життям, практично-прикладної спрямованості, індивідуалізації, відповідальності, єдності навчання і виховання), зміст (навчальні плани і програми включали: теорію освіти й виховання, читання та письмо, історію, географію рідного краю, арифметичні знання, трудове навчання з садо-городньої та польової роботи, релігійну освіту, церковний спів); форми та види діяльності (підготовка до виступів та заходів просвітницько-релігійного змісту, гурткова робота зі співу та рукоділля, садівництво, наставництво над молодшими учнями). Науково обґрунтовано динаміку процесу навчання і виховання дітей у церковно-парафіяльних школах XIX – початку XX ст., визначено основні етапи: (I (початок XIX ст. – 1864 р.) – формування мережі початкових шкіл України; II (1864 р. – 1884 рр.) – реформування системи церковно-парафіяльних шкіл; III – (1884 – початок XX ст.) – розвиток церковно-парафіяльної школи та її занепад. У дисертації виявлено та схарактеризовано творчі постаті священнослужителів (митр. Платон, еп. Ієронім (Екземплярський), прот. Данило Данилевський свящ. Афанасій Сокологорський та ін.); викладачів (М. Реморов, Д. Сокологорська, В. Воблий, В. Овсієвський, дяк. Григорій Сандулов та ін.) авторів підручників і посібників (М. Корф, Х. Алчевська, К. Победоносцев, В. Зеньківський, С. Рачинський, С. Миропольський, О. Удод та ін.), які: розробили теоретичні й практичні засади навчання і виховання дітей у церковно-парафіяльних школах; обґрунтували систему принципів життя церковно-парафіяльних шкіл; науково узагальнили досвід початкової освіти XIX – 20-ті рр. XX ст.; змодельювали освітню систему церковно-парафіяльної школи. Священнослужителі, педагоги працюючи в церковно-парафіяльних школах, розробляли оригінальні підручники й посібники, вносячи в її зміст духовний і водночас особистісно-соціальний компоненти. Практична значущість роботи полягає у можливостях використання її результатів і розроблених рекомендацій у процесі підготовки фахівців гуманітарних спеціальностей і вихованні дітей у загальноосвітніх закладах освіти, у системі післядипломної педагогічної освіти та методичної роботи з учителями різних фахів.

2. The dissertation is devoted to a comprehensive analysis of the history of parish schools in the education system of the 19th-early 20th centuries, which in turn allows us to conclude that parish schools played an important role in the process of education and training of the younger generation. The clergy were entrusted with the management of primary schools, which were officially called church-parish schools, and in 1836 the Orthodox clergy received the right to open schools for teaching peasant children the Law of God, reading, writing and arithmetic. The Holy Synod encouraged the clergy to open parish schools in its royal decree of October 29, 1836. Starting from 1884, the Russian imperial government developed and issued a number of decrees and regulations

regarding the educational activities of the clergy: «Regulations on Church and Parish Schools» of 1884, «Curriculum of Church and Parish Schools» of 1886, «Regulations on Literacy Schools» of 1891, «Regulations on Parish Schools of the Orthodox Church» and «Regulations on Parish Schools of the Orthodox Church and Rules for the Management of Literacy Schools» in 1896 and «Regulations on Church Schools» in 1902. The publication of these documents marked a new stage in the development of church schools, when parish schools received state support and became an integral part of primary schools. For the first time, the work defines the main prerequisites for the development of church-parish schools as a cultural and educational center of Orthodoxy: the fight against the total illiteracy of the population; creation of a unified system of primary education institutions; education of the younger generation on Christian principles in order to overcome manifestations of deviant behavior; the policy of «educated absolutism» and others. The organization of the process of education and upbringing of children in church-parish schools of the 19th and early 20th centuries is substantiated: the predominance of the religious component over the secular in the theory of education and upbringing; giving priority to catechetical subjects; concentration on discipline, conformity to nature, labor education; the superiority of educational goals over educational ones; the uniformity of the distribution of educational subjects by days of the week in order to ensure equal employment of schoolchildren; educational material was given to students taking into account the peculiarities of the existing life experience; individualization of influences on students, etc. The principles (consistency and solidity of knowledge, connection with life, practical-applied orientation, individualization, responsibility, unity of education and upbringing), content (curriculums and programs included: theory of education and upbringing, reading and writing, history, geography of native regions, arithmetical knowledge, labor training in gardening and field work, religious education, church singing); forms and types of activities (preparation for performances and events of educational and religious content, group work on singing and needlework, gardening, mentoring younger students). The dynamics of the process of education and upbringing of children in church-parish schools of the 19th - early 20th centuries are scientifically substantiated, the main stages are identified: (I (beginning of the 19th century - 1864) - formation of a network of primary schools in Ukraine; II (1864 - 1884 years.) - reforming the system of church-parish schools III - (1884 - the beginning of the 20th century) - the development of the church-parish school and its decline. The dissertation revealed and characterized the creative figures of clergymen (metr. Platon, bishop Hieronymus (Ekzemplarskyi), archpriest Danylo Danylevskyi, priest Athanasius Sokologorskyi, etc.); teachers (M. Remorov, D. Sokologorska, V. Voblii, V. Ovsievskyi, deacon Hryhoriy Sandulov, etc.) authors of textbooks and manuals (M. Korf, H. Alchevska, K. Pobyedonostsev, V. Zenkivskyi, S. Rachinskyi, S. Myropolskyi, O. Udod, etc.), who: developed theoretical and practical principles of education and upbringing of children in church and parish schools; substantiated the system of life principles of church and parish schools; scientifically summarized the experience of primary education in the 19th - 20s of the 20th century; modeled the educational system of the church - parish school. Clergymen and teachers working in church and parish schools developed original textbooks and manuals, adding spiritual and at the same time personal and social components to its content. The practical significance of the work lies in the possibilities of using its results and developed recommendations in the process of training specialists in humanitarian specialties and raising children in general educational institutions, in the system of postgraduate pedagogical education and methodical work with teachers of various specialties.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Теоретичне узагальнення і вирішення важливої наукової проблеми

Публікації:

- Шафрановський В. Вплив, роль та взаємодія освіти та церкви. Педагогічні науки. Полтава, 2018. Вип. 73. С. 150–154. DOI <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2019.73.181012>
- Шафрановський В., Новік С. Організація уроків у церковно-парафіяльних школах XIX – початку XX століть. Педагогічні науки. Полтава, 2020. Вип. 75/76. С. 135–138. DOI <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2020.75-76.226414>
- Шафрановський В. Недільні школи як базові осередки освіти. Педагогічні науки. Полтава, 2021. Вип. 77. С. 91–94. DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2021.77.239312>
- V. Shafranovskiy The contribution of the spirituality to the education and enlightenment of children. News of Science and Education, 2019, № 5 (66). p. 63–68.
- Фазан В. В., Шафрановський В. Ю. Діяльність церковно-парафіяльних шкіл Полтави щодо виховання толерантності учнів. Теорія та методика навчання та виховання. 2020. № 49. С. 128–135.
- Шафрановський В., Фазан В. Питання дисципліни в церковно-парафіяльних школах XIX – початку XX століть. Імідж сучасного педагога. 2021. № 1 (196). С. 82–84. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-1\(196\)-82-84](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-1(196)-82-84)
- Шафрановський В. Місце і роль сучасних церковно-парафіяльних шкіл в освітній системі України. Дидаскал : часопис : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю «Трансформації вищої педагогічної освіти: світовий і український контекст», 16–17 лист. 2021 р. / Кафедра загальної педагогіки та андрагогіки, ПНПУ імені В. Г. Короленка. Полтава, 2021. № 22. С. 199–200.
- Шафрановський В. Внесок духовенства у виховання і просвітництво дітей. Сучасний стан та перспективи розвитку туризму : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернівці, 2–4 травня 2018 р. Чернівці : ПВКФ «Технодрук», 2018. С. 34–36. DOI <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2019.74.196682>
- Шафрановський В. Школи грамотності як важлива ланка початкової освіти України в XIX – початку XX століть. Збірник наукових праць викладачів, аспірантів, магістрантів і студентів фізико-математичного факультету / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава, 2020. С. 246–248.
- Шафрановський В. Ю. Реформа вищої освіти в країнах Прибалтики. Дидаскал. 2016. № 16. С. 63–64. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/12552>
- Шафрановський В. Ю. Особливості організації навчально-виховного процесу в державно-парафіяльних школах у XIX – поч. XX ст. Дидаскал. 2020. № 20. С. 150–153. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/13778>
- Шафрановський В. Ю. Значення та принципи навчання у недільних школах України XIX – початку XX століття. Збірник наукових праць викладачів, аспірантів, магістрантів і студентів фізико-математичного факультету / ПНПУ імені В. Г. Короленка ; редкол.: Т. М. Барболіна (голов. ред.) та ін. Полтава : Астроя, 2021. С. 251–254.

Наукова (науково-технічна) продукція: методичні документи

Соціально-економічна спрямованість: удосконалення системи професійної підготовки майбутніх педагогів

Охоронні документи на ОПВ:

Впровадження результатів дисертації: Впроваджено

Зв'язок з науковими темами: 0121U114718

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Фазан Василь Васильович

2. Vasyl V. Fazan

Кваліфікація: д.пед.н., професор, 13.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-9823-3704

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Код за ЄДРПОУ: 31035253

Місцезнаходження: вул. Остроградського, буд. 2, Полтава, Полтавський р-н., 36003, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Басенко Руслан Олександрович

2. Ruslan O. Basenko

Кваліфікація: к. пед. н., 13.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-9760-6321

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Заклад вищої освіти "Відкритий міжнародний університет розвитку людини "Україна"

Код за ЄДРПОУ: 30373644

Місцезнаходження: вул. Львівська, буд. 23, Київ, 03115, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Твердохліб Тетяна Сергіївна

2. Tetiana S. Tverdokhlib

Кваліфікація: д.пед.н., доц., 13.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-5261-039

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Код за ЄДРПОУ: 02125585

Місцезнаходження: вул. Алчевських, буд. 29, Харків, Харківський р-н., 61002, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Гнізділова Олена Анатоліївна

2. Olena A. Hnizdilova

Кваліфікація: д.пед.н., професор, 13.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-7706-2427

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Код за ЄДРПОУ: 31035253

Місцезнаходження: вул. Остроградського, буд. 2, Полтава, Полтавський р-н., 36003, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Петренко Леся Миколаївна

2. Lesya M. Petrenko

Кваліфікація: д.пед.н., професор, 13.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-7602-8005

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Код за ЄДРПОУ: 31035253

Місцезнаходження: вул. Остроградського, буд. 2, Полтава, Полтавський р-н., 36003, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради**

Ільченко Олена Юріївна

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні**

Ільченко Олена Юріївна

**Відповідальний за підготовку
облікових документів**

Лобач Катерина Василівна

Реєстратор

УкрІНТЕІ

**Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності**

Юрченко Тетяна Анатоліївна